

# Entre el centralisme i l'autonomia: les actituds lingüístiques dels estudiants universitaris

RAQUEL CASESNOVES I JOSEP-ÀNGEL MAS

## Introducció: la recerca sobre les actituds lingüístiques

La recerca internacional sobre actituds lingüístiques ha tingut i té un camp d'estudi preferent clar: les actituds dels parlants de varietats lingüístiques (llengües o dialectes) dominades per una altra envers la varietat pròpia i la dominant. Els estudis pioners sobre les actituds dels parlants de francès quebequès abasten aquest camp doble: n'hi ha sobre les actituds envers aquesta varietat i la llengua anglesa amb què conviu i també sobre la varietat pròpia de la llengua francesa i l'estàndard europeu d'aquesta.

Pel que fa a l'àmbit lingüístic de la llengua catalana, es pot dir que la recerca s'insereix de ple en aquesta panoràmica internacional. D'una banda, hi ha estudis que comparen les actituds de catalanoparlants de diversos indrets sobre la llengua pròpia i sobre el castellà, i de l'altra, també trobem algunes recerques sobre les actituds de parlants de varietats perifèriques envers la varietat pròpia i envers el català central.

Nosaltres, però, pensàvem que també era molt interessant de conèixer les actituds dels parlants de la varietat central envers les altres. Si volem fer-nos una idea de la cohesió de la comunitat lingüística, o de la percepció que en tenen els parlants, no podem fixar-nos només en les actituds dels parlants de les varietats *perifèriques*. Però si el raonament semblava tan obvi, com és que la recerca en el camp de les actituds interdialectals s'ha ocupat quasi exclusivament de les actituds de la perifèria envers el centre? Vam veure que la teoria sobre les llengües pluricèntriques podria fornir-hi una explicació plausible.

## La perspectiva pluricèntrica

Aquesta teoria parteix de la base que les llengües usades en més d'una nació tendiran a presentar una sèrie de característiques comunes quant a la variació lingüística. Així, l'estandardització d'aquestes llengües es pot descriure com un espai de tensió entre la voluntat de preservar els trets característics de la varietat pròpia i una postura més unificadora de la llengua estàndard.

Allò rellevant és que aquesta pugna transcendeix clarament els límits de la disquisició tècnica: les seves arrels són el debat ideològic sobre la identitat col·lectiva (nacional, regional) de les comunitats de parla que conformen la comunitat lingüística transnacional. A més, aquest debat es dona en una situació de no equitat, atès que hi ha uns parlants que es troben legitimats per a exigir als altres determinats *sacrificis* en nom de la unitat lingüística en termes de renúncia a les variants distintives, renúncia per a la qual ells mateixos no se senten al·ludits. Això fa que en aquestes situacions es puguin distingir *varietats dominants* i *varietats no dominants*.

Les primeres tenen una posició privilegiada en la gestió de la normativa lingüística, en diversos sentits com el fet que hi ha més trets distintius de la varietat dominant en la normativa comuna que de les altres. D'altra banda, també les actituds dels parlants permeten distingir entre varietats dominants i no dominants. Per exemple, els parlants de les varietats dominants es veuen i són vistos com els custodis de la norma, mentre que les normes de les altres varietats es consideren desviades, massa flexibles, no estàndard, exòtiques, arcaïques o, també, els canvis i les innovacions en les varietats dominants són vistos com a evolució lingüística, mentre que el desenvolupament de les no dominants es veu com un perill per a la unitat de la llengua

El gruix dels parlants de la varietat dominant i les elits culturals de les no dominants es resisteixen a acceptar variants d'aquestes darreres com a part de la normativa, vinculant l'opció de la vindicació de les variants pròpies al secessionisme lingüístic i no al dret de decisió autònoma. Aquesta «hipersensibilitat» al perill de secessionisme lingüístic explica el panorama de la recerca internacional i autòctona sobre les actituds lingüístiques interdialectals presentat més amunt.

Potser encara cal subratllar que considerem sense embuts que el català és una llengua clarament pluricèntrica, atès que compleix quasi la totalitat de les característiques esmentades més amunt. Tanmateix, mentre que les característiques referides a la gestió de la normativa de les llengües pluricèntriques són fàcilment constatables —i encara caldria afegir-hi l'existència de més d'un centre codificador,

com són l'Institut d'Estudis Catalans i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua—, les de caire més actitudinal es constaten més aviat com a *percepcions* d'una realitat per demostrar. Es tracta d'un dèficit notable dels estudis sobre pluricentrisme que, d'alguna manera, el nostre treball té intenció de contribuir a pal·liar.

## Hipòtesis

Per tant, vam decidir prendre els postulats de la perspectiva pluricèntrica com a base per a elaborar les hipòtesis de la nostra recerca sobre actituds interdialectals en la comunitat lingüística catalana. La hipòtesi general és que les valoracions de l'exovarietat són millors per part dels parlants de les varietats no dominants, valencià i balear, almenys en la dimensió de prestigi. En aquesta dimensió, cal esperar que els parlants de la varietat central mostrin una valoració sensiblement millor de l'endovarietat que de les altres.

## Metodologia

Per a dur a terme la nostra recerca sobre actituds, vam utilitzar la tècnica del *matched-guise* o veus disfressades, combinada amb un qüestionari sociolingüístic. Pel que fa a les veus, vam recórrer a una parlant femenina i a un de masculí per a cadascuna de les varietats (central, valenciana i mallorquina), ja que la necessitat de tenir en compte el sexe del locutor, tot i que no sempre s'ha valorat en aquest tipus de recerca, ha quedat prou demostrada a hores d'ara. Això significa que els participants escoltaven dues veus en la seva varietat i dues en una d'aliena, que era el català central en el cas de valencians i mallorquins i el valencià en el cas dels barcelonins. La tria d'aquestes exovarietats té molt a veure amb el pluricentrisme de la llengua: el català central per la seva condició de varietat dominant i el valencià per ser la varietat que més ha qüestionat i qüestiona la preponderància del central en l'estandardització.

Les locucions, de prop d'un minut de durada, consistiren en la lectura d'un text d'un tema sense connotacions culturals ni polítiques, adaptat a les varietats de llengua estàndard del País Valencià i de les Illes Balears. Després d'escoltar cada locució, els participants ompliren un test de reaccions subjectives amb tres tipus de preguntes: sobre l'origen que suposaven al locutor; sobre les característiques d'aquest quant a la solidaritat i el prestigi, preguntades indirectament per mitjà d'adjectius del tipus *divertit*, *obert* o *responsable*, *urbà*; per acabar, preguntàrem més directament si consideraven que el

locutor podia ser un professor universitari, el seu cap, el seu amic i, finalment, si els agradaria que els seus fills parlessin com ell. El segon i el tercer bloc de preguntes, sempre en una escala tipus Likert de set nivells (de *totalment d'acord* a *totalment en desacord*).

Els participants en la nostra recerca van ser 606 estudiants universitaris de diferents especialitats, repartits en tres mostres independents: 221 de Barcelona, 189 de València i 196 de Palma. Entre les seves característiques, cal destacar la sobrerepresentació de catalanoparlants en les tres mostres en relació amb la població general de cada territori. Quant al posicionament ideològic, prop del 40% dels estudiants de cadascuna de les ciutats es posiciona a l'esquerra, entre el 10% i el 16% al centre-esquerra, al voltant d'un 20% oscil·la entre el centre i la dreta i, finalment, queden els que es consideren apolítics, que representen el 20%, el 27% i el 31% d'universitaris de les mostres de Barcelona, València i Palma respectivament. El posicionament identitari ens dona una gradació de més a menys allunyament de l'espanyolitat que va de Barcelona (70%) a Palma (65%) i finalment a València (53%). D'altra banda, també són majoria els valencians (75%) i els illencs (71%) que no se senten catalans.

## Resultats i conclusions

Com hem dit, la primera pregunta del test de reaccions subjectives es referia a l'origen assignat a la veu. Aquesta qüestió no se sol preguntar i, en el nostre cas, ha resultat ser cabdal, ja que ens ha permès d'interpretar millor alguns resultats i, fins i tot, anotar-ne algun de no previst. Perquè és el cas que hi ha hagut dues desviacions respecte de l'origen previsible: els enquestats de València han interpretat que el locutor home de l'endovarietat era parlant de l'exovarietat, mentre que els de Mallorca han interpretat que el locutor home de l'endovarietat no parlava l'estàndard propi sinó un registre més informal, amb connotacions de poc prestigi i ruralia, en ambdós casos a partir d'uns pocs trets lingüístics que ens passaren per alt. Si no haguéssim detectat això, alguns resultats no s'haurien interpretat de la mateixa manera.

És clar que això no afecta els entrevistats de Barcelona, que han identificat correctament tots els locutors. De fet, tampoc la distinció del sexe del locutor no sembla tenir-hi incidència, atès que la mostra de la Ciutat Comtal es caracteritza per mostrar un resultat bastant homogeni i concordant amb l'esperable en els parlants de varietats dominants de llengües pluricèntriques: valoren sistemàticament

millor l'endovarietat que l'exovarietat en totes les dimensions.

Els valencians, en canvi, mostren unes actituds més diverses, tot i que globalment es pot dir que prioritzen la varietat pròpia en la dimensió de la solidaritat i l'exògena en la del prestigi, cosa que és també típica de les varietats no dominants però *reivindicatives* de les llengües pluricèntriques. Curiosament, aquesta diversitat afecta molt poc la distinció de les veus femenina i masculina, tot i l'error assenyalat més amunt. Això ens fa pensar que la catalogació de la veu masculina s'ha d'entendre en relació amb les altres veus i s'ha de prendre més aviat com una marca de *menys valenciania* que no la femenina valenciana.

Els estudiants de la ciutat de Palma sí que valoren molt diferentment els locutors home i dona. Mostren una baixa consideració de la veu masculina de l'endovarietat, que, com s'ha dit, identificaren amb trets de col·loquialisme i ruralia. Això pot ser simptomàtic d'una postura favorable a l'estandardització i allunyada de qualsevol vel·leïtat antinormista, atès que no sols la dona endodialectal, identificada com a parlant de la varietat estàndard del mallorquí, aconsegueix sempre resultats més bons, sinó que també els locutors de la varietat estàndard central es valoren millor que el col·loquial autòcton.

Es tracta d'una interpretació sensiblement diferent de la que hauríem fet si no haguéssim tingut en compte el factor de la identificació de la veu: haurí-

em pensat que hi havia un component important de diglòssia interna o fins i tot d'autoodi en la valoració tan baixa del suposat endoestàndard en la veu masculina. Això cal combinar-ho amb una valoració globalment millor de la veu femenina endodialectal, sense que es puguin descriure diferències significatives entre els diversos grups.

En resum, ens hem trobat amb un esquema que concorda, a grans trets, amb les actituds postulates per als parlants de llengües pluricèntriques: una valoració clarament centralista i dominant per part dels parlants de la varietat central combinada amb una actitud més equilibrada per part de valencians i illencs, que, d'altra banda, no mostren cap rebuig envers la varietat central. Això fa pensar en una aposta per l'autonomia en la gestió de la normativització, d'una manera clarament diferenciada i allunyada de la secessió lingüística. El contrast entre les actituds de barcelonins d'una banda i els altres de l'altra, tenint en compte que és a Catalunya on la política lingüística s'ha desplegat amb més mitjans i més èxit, fa pensar que l'ítem actitudinal envers el conjunt de la llengua pròpia no s'ha treballat amb la mateixa intensitat. Les conseqüències d'aquest dèficit, amb la perspectiva del procés encetat a Catalunya, són encara imprevisibles. ♦

RAQUEL CASESNOVES FERRER, Universitat Pompeu Fabra

JOSEP-ÀNGEL MAS CASTELLS, Universitat Politècnica de València



**TRIAS**  
DES DE 1908

**PLAERS  
D'AMETLLA**

**Trias Galetes - Biscuits SA**  
Ctra. de Sils, 36  
17430 Santa Coloma de Farners  
Tel. 972 84 12 13  
[www.trias.cat](http://www.trias.cat)